

Hajdúböszörménynél a *Trimpo* = *Tirimpó csárda* – később dülönév alakult belőle).

A leírásokat Mutató zárja. Itt megtalálhatjuk mindazon neveket helységekre lebontva, amelyek a könyvben szerepelnek.

Első látásra ez a könyv a honismeret számára nyújt sokat. Ám a névtudományi jelentőségét sem szabad lebecsülni. Megtudhatjuk például, hogy egy-egy helységnek mi volt az akkor használatos neve. Érdekes megjegyezni azt is, hogy a határrésznevek többsége még ma is él.

Hangsúlyoztam, hogy katonai leírás. Napjainkra a katonai jelleg megszűnt – maradt a honismereti, történeti földrajzi és onomasztikai jelentősége. A szerző egyébként azóta már kiadta Szatmár megye leírását is, jelenleg Bereg megyén dolgozik.

MIZSER LAJOS

**A munkácsi görögkatolikus püspökség lelkészségeinek
1806. évi összeírása. Szerk. Udvari István. Nyíregyháza, 1990.
(Vasvári Pál Társaság Füzetei 3. sz.) 189 lap**

A kötetet nemcsak szerkesztette, hanem nagyobbbrészt írta is Udvari István. Mellette még Bendász István, János István, Páll István és – utoljára, de a betűrendhez igazodva – ifj. Udvari István nevét kell megemlítenünk, mint egy-egy fejezet vagy különleges témájú kisebb tanulmány, összesítő táblázat, statisztikai földolgozás szerzőjét. (Már maga ez a névsor keresztnév-gyakorisági adattár!) Végeredményben tehát kollektív munka, mégis a szerkesztő (és egyúttal alighanem sorozatszerkesztő) érdeme, hogy elsősorban a magyar és szláv történettudomány, művelődéstörténet, de a névtudomány számára is jelentős adatokat tartalmazó könyv áll rendelkezésünkre egy eléggé ismeretlen területről: a 19. század eleji görögkatolikusok számáról, nemzetiségi megoszlásáról, lakóhelyeiről, azok neveiről.

Mint említettem, elsősorban nem a névkutatók számára forrásmunka ez a kötet, s ez megtudható az összeírás latin nyelvű (de itt lefordított) hosszas alcíméből is, mely ugyanis így hangzik: „Összegező összeírása az egész, áldott Munkácsi Egyházmegye parochusainak, parochiáinak, templomos és templom nélküli filiáinak, ezeknek az anyaegyházról való távolságának, a lélekszámnak, a jobbágyok, zsellérek, a házasságok, születettek, meghaltak számának, a prédikáció nyelvének, valamint a népiskoláknak”. Mégis be kell mutatnunk a

Névtani Értesítőben ezt a könyvet, hiszen ennek nyomán kereshetjük a 19. század eleji magyar és nem magyar neveket a Kárpátalján.

Igen jelentős népcsoport volt a görögkatolikusság a történelmi Magyarországon. Ezt bizonyítják a kötet statisztikái, amelyek szerint a 18. század végén (1772-ben) 420 ezer, 1806-ban félmilliónál több, 1842-re pedig 671121 lett a lélekszáma a hazai görögkatolikusoknak. A névtan kutatóinak föltétlenül meg kellene vizsgálni az ő neveiket is, hogy hiteles képet kapjunk a korabeli állapotokról, viselőik eredetéről, származásukról stb.

Az összeírásról nem tudjuk meg, hogy valamennyi gyónóképes névadatát tartalmazta-e. A fakszimilék között azonban van olyan, amely az iskolás gyerekek 1803. évi névadatait tartalmazza. Ezeknek a teljes névsoroknak a közlésére minden bizonnyal visszatér majd a szerző. Amennyiben valamennyi személy adata szerepel az összeírásokban, mindnek a közzétételét el lehet képzelni, hiszen épp a közelmúltban kezdte el közölni Zala megye 1745 és 1771 közötti egyházi népesség-összeírásait Ördög Ferenc (Zala megye népesség-összeírásai és egyházlátogatási jegyzőkönyvei. 1745–1771. I–III. Bp.–Zalaegerszeg, 1991–1993), jó példát adva arra, hogy hasonló adattárakat meg lehet jelentetni, s igen nagy szüksége is van erre a névtudománynak, különösen az ország másik végéből.

Visszatérve a kötet ismertetésére megállapíthatjuk, hogy a névtan határterületeit is érinti. Ilyen a népnevek problematikája. Igen sok európai nyelvben a népneveket tulajdonnévnek tekintik, s ha a magyar nem is tartozik közéjük, mi is az elnevezés különleges megnyilvánulását látjuk benne, s a nevezéktannak mindenképp szerves részét keressük benne. Így értékelni kell a ruszinok népnevével foglalkozó tanulmányt is. Az önmaguk elnevezésére használt *rusznák*, *ruszin* mellett a latin *ruthenicus* magyar megfelelőjével (*rutén*) találkozunk a legtöbbször. A 17. századtól tűnt föl az *uhroruszkij* népnév a magyarországi rutén értelmiség szóhasználatában, amelynek magyar tükörfordítását (*magyarorosz*) a 19. században használták néha. Az *ukrajinec* népet nem vonatkoztatták a ruszinok, s csak 1945-től terjedt el magyar megfelelőisével (*ukrán*, *kárpátukrán*) együtt. 1990-től újból föléledt a *ruszin*, *rusznák* népnév használata a Kárpátalján.

A továbbiakban az 1806. évi összeírás körülményeiről, tartalmáról olvashatunk. Megállapíthatjuk, hogy fölhasználható az összeírás a népesség társadalmi rétegződésének, etnikai, nyelvi vizsgálatának, művelődésének, iskoláztatásának stb. vizsgálatára. Az egyházmegyék településeit egyenként felsorolja a könyv a görögkatolikusok számával, részletezve közöttük a gyónóképesek, jobbágyok, házas és házatlan zsellérek, házaspárok, vegyes házasságok stb. számát. Mindenütt megkapjuk a parochusok, kisegítő lelkészek, káplánok stb. neveit, s ez is bizonyos adattár lehet ennek a népcsoportnak a neveire vonatkozóan. Megállapíthatjuk rövid áttekintés után is, hogy az ő neveiknek többsége (a görögkatolikus lakosság arányszámánál nagyobb százalékban) magyar származásra, anyanyelvre utal. Érdeemes lenne részletesebben is földolgozni mind kereszt- mind családneveiket.

Kiváló térképek és gazdag hely- valamint személynévmutató teszi teljessé a kötetet. Névtani szempontból azonban mindenképp a teljes összeírás nevekkkel együtt való közlése lesz kívánatos. Reméljük, ezt is kézbe vehetjük közelesem.

HAJDÚ MIHÁLY

Udvari István, A Mária Terézia-féle úrbérrendezés szlovák nyelvű dokumentumai. Adatok a szlovák nép gazdaság- és társadalomtörténetéhez. (Szepességi ruszin falvak népelete Mária Terézia korában). Nyíregyháza, 1991. (Vasvári Pál Társaság Füzetei 4. sz.) 37 lap

Az urbáriumok nyelvi (nyelvjárástörténeti, helyesírás-történeti stb.) és névtani értékeiről aligha kell szólnunk itt, hiszen nincs olyan magyar nyelv- és névtörténész, aki ezeket valamilyen céllal ne használta volna. Nyomtatásban is megjelent sok anyag belőlük, s mégis nagyon hasznos számunkra ez az újabb kötet. Elsősorban az adja meg értékét, hogy nem magyar anyagot közöl a történelmi Magyarországról, s az együttélésnek művelődéstörténeti hatását lehet lemérni az adatok egybevetése alapján.

A szerző kutatása a mai Szlovákia területének egy részére terjed ki, de általános leírásában bemutatja egész Szlovákia korabeli viszonyait a domináns nyelvről, vallásról stb. A 4031 település közül 1054 magyar, 84 német, 2533 szlovák, 406 rutén, 28 lengyel többségű. Az 1636 önálló egyházközség közül 970 római katolikus, 301 görögkeleti, 115 evangélikus, 250 református vallású. Természetesen Szepes vármegyéről részletesebb adatokat is kapunk, s különös aprólékossággal mutatja be a rutén településeket.

Ezek után az egyes falvak urbáriumai következnek két nyelven tabelláikkal (a jobbágynevek felsorolásával, vagyoni helyzetük bemutatásával) együtt. Föltűnő, hogy a névelemek sorrendje következetlen egy tabellán belül is. Minden bizonnyal magyar anyanyelvű személyek esetében is néha latinos formájú a keresztnév, s ez áll elől (*Elias Csugary, Stephan Bodnar, Demetrius Farkas* stb.); szláv neveken is állhat elől a családnév (*Hudak Janko, Brincza Juro, Zubats Maczko, Gbur Misko* stb.). A magyar földbirtokosok nevei mindig magyaros sorrendűek (*Pána Görgey Sandorowo, Pána welkomozneho grof Csáky Imra* [!] stb.), s a ritkán előforduló magyar jobbágynevek között is ez az általánosabb (*Katsala Istok, Szakats Gyura* stb.).

Összesen 19 település teljes urbáriumát kapjuk meg e könyvben, s ez már elegendő a 18. századi szlovák névdivat kutatásához, családnévvizsgálataihoz,